

יוסף ושושנה בן-ברית
חבת ציון 38885
טל: 06-365365

חקר עמנו

(המכון לחקר הפסיכולוגיה של העם היהודי בזמננו
בארץ ובתפוצות)

ע"ש פרופ' אריה טרסקובר

לשכת בני-ברית, חל-אביב

שמות פרטיים ושמות המשפחה של היהודים

מאת

יוסף בן-ברית

ראשי פרקים

1. תרבות קריאת שמות בתנ"ך ובתקופת המשנה והתלמוד: משמעות והתפתחויות.
2. שמות פרטיים, כינויי ציון והיכר, ושמות משפחה משתנים וקבועים בגלויות ישראל במזרח ובמערב: כיצד נבחרו או נקבעו, וממתי?
3. עברות שמות לועזיים בישראל: האם זה רצוי? כיצד ללמוד על עבר המשפחה מן השם הלועזי? כיצד מעברתים?

- - -

הערך של השם מבחינה אישית, חברתית, לאומית ופסיכולוגית

מאת

ד"ר מרים רייסר-צדק

ראשי פרקים

1. הערך של השם הפרטי בקשר ל"זיהוי העצמי".
2. המשמעות הפסיכולוגית של שם האדם.
3. הערך הלאומי של השם היהודי.
4. הערך הלאומי של השם הפרטי וחשיבותו לאומה.

- - -

הוצאת "המכון לחקר עמנו". י"ב ניסן, תש"ן (יוני, 1990)

לא למכירה

דוקטורט / תואר ראשון

Prof. Ed. Lawson, Freeport, NY.

בית המדרש הבהר - ניו יורק

פרופ' לובין - תלמיד / תלמידה

ד"ר יוסף יונאי - מ. התעתיק ירושלים

מרים ששון סירג צבי

סליבה קוקס ~~קוקס~~ חברה (1991) אלה כל המעלה

המורה הראשית / תלמידה - אסתר חיון

אביבה ונצחיה חיון מיל 1993

חנה זכריה - תלמידה קטנה "המטפחה" ו"לרשים" (פתלמה)

פריי. אהרון / פאסרלי - הסלורה יהודה ברי אילן (31 שנה, תלמידה)

שמות פרטיים ושמות המשפחה של היהודים
=====

מרצה

יוסף בן-ברית

-

הערך של השם מבחינה אישית, חברתית, לאומית ופסיכולוגית
=====

מרצה

ד"ר מרים רייטר-צדק

-

משתתפים בדיון
=====

1. יוסף קורץ
2. נחמה ארציאל
3. הרב אליהו אבינרי

-

ס י כ ו ם מאת המרצים

יוסף בן-ברית

ד"ר מרים רייטר-צדק

-

כל הזכויות שמורות ל"מכון לחקר עמנו"

כתובת: מעלה הצופים 8

רמת-גן, מיקוד: 52488

טלפון: 03-722752

ישראל

חברי המערכת: אלכסנדר מנור, ד"ר אריה בן-יוסף
העורכת הראשית - ד"ר מרים רייטר-צדק

-

על המרצה יוסי בן ברית :

נולד בקהילת אה"י, אלטונה-המבורג-וונסבק.
 אבותיו היו מראשוני האנוסים הפורטוגזים שהתישבו בערי החוף
 הצפון מערביים של אירופה, בראשית המאה ה 17 : באמסטרדם ובאמדרן,
 בהמבורג ובבלוקשטאדט, שם חזרו ליהדות בלוייה, הניחו את היסוד
 להתפתחות קהילות פורטוגזיות בתחילה ולאשכנזיות במרוצת הדורות.
 בתקופת השואה נדדו בארצות מערב אירופה והצליחו להמלט לספרד,
 משם גורשו אבות אבותיו לפני קרוב ל 500 שנה; בעזרת גופים
 יהודיים מחתרתיים בצרפת. משם עלה ארצה בסוף שנת 1944. בארץ פנה
 להתישבות חלוצית, השתתף במלחמת השחרור כחייל קרבי.
 עם שחרורו מצ.ה.ל בשרות חובה התישב בחבת ציון, שם פנה הן לחק-
 לאות ובו-זמנית לחינוך והוראה. עבד בעיקר עם עולי ארצות האיסלם
 ופיתח גישות חדשניות בדרכי ההוראה לאוכלוסיה זו. עקב זאת מונה
 למנהל מרכז פדגוגי איזורי בחדרה, ראשון אז במחוז חיפה.
 במשך עשרים שנות עבודה פדגוגית יזומה פיתח פרויקטים מיוחדים,
 כגון משחקים מפתחים בחינוך; הסטוריוגרפיה מומחשת של עם ישראל
 בארץ ובגלויות; השפעות זרות על יהודי הגלויות והיהדות; שמות
 יהודיים בתנ"ך ובגלויות. כתב חוברות לימוד והדרכה, הרצה בעזרת
 אמצעים אור-קוליים שונים שיצר, לפני הורים ומורים כמדריך פדגוגי
 במסגרות משרד החינוך והתרבות.
 לאחר יציאתו לגמלאות התמקד בחקר תולדות משפחתו, חילופי שמותיהם,
 מקומותיהם, מקצועותיהם במאבקי יהדותם וקיומם.
 כן עוסק בהרחבת נושא השמות, ההסטוריה התנכית-מדינית וגיאוגרפיה
 של אבות האומה בתורה, חוקר, כותב ומרצה.
 בהרצאה זו יעסוק במשמעות השמות מבחינה לשונית ותכנית, כפי שגם-
 סרו לנו בתורה החל מאדם הראשון ועד לתקופת המשנה והתלמוד.
 בסוף ההרצאה יגע בשאלה האם לעברת שמות לועזיים מן הגלויות
 עתה בארץ ישראל ? אם כן, מה הגישה הטובה והמשמעותית לנושא-השם
 וצאצאיו אחריו ?

על המרצה ד"ר מרים רייטר-צדק

=====

ד"ר מרים רייטר-צדק קיבלה את השכלה הראשונה בגימנסיה רוסיית ממשלתית. הוסמכה למורה בסמינר לוינסקי, תל-אביב. לאחר זאת השתלמה ב-New York University בפסיכולוגיה חינוכית, פסיכולוגיה קלינית ופסיכולוגיה של ילדים מפגרים. באותו הזמן ביקרה באוניברסיטה עברית בניו-יורק והשתלמה בספרות עברית, בסוציולוגיה יהודית ובתורת הזרמים של יהדות אמריקה. ערכה סיורים פדגוגיים בבתי-ספר עבריים והעבירה מחקרים על חינוך עברי באמריקה ועל הוראת מורים שליחים מישראל. פירסמה מאמרים ב"החינוך" על דרך שיפור החינוך העברי בארה"ב ובתפוצות אחרות. בארץ הגיעה לותק מלא בהוראה בבתי-ספר ובסמינרים למורים. מילאה תפקיד של כוחנת בכירה בכתב ובעפ"ה של מסיימי הסמינרים למורים במקצועות: פסיכולוגיה, חינוך והוראה, מטעם משרד החינוך והתרבות.

ד"ר מרים רייטר-צדק נחשבת לאחד המומחים בספרות לילדים (אולי הראשונה בארץ), אשר היפנתה תשומת-לב המחנכים והסופרים לספרות לילדים כאמצעי חינוכי-לאומי חשוב. היא הראשונה שהכניסה את הוראת ספרות הילדים לסמינרים למורים, אשר הראשון שבהם היה הסמינר לוינסקי, אשר בו גם לימדה את המקצוע הזה. היא יסדה 2 מרכזים לטיפול בספרות לילדים (כולל ספריה לילד) ומחקר: בסמינר לוינסקי ובוועד סניף המורים בתל-אביב, ונתנה הרצאות והדרכה למורים ולסופרים בבחירת ספרות לילדים, מיתודיקה הוראתה ודרך כתיבתה. בעצמה פירסמה כמה עשרות סיפורים לילדים ב"דבר לילדים" ובעתונים אחרים. הוציאה לאור ספר על-ידי "מרכז המורים": "ביבליוגרפיה בבחירת חומר ספרותי לילדים ודרך השימוש בו", הכולל כמעט את כל ספרות לילדים שנכתבה במשך 50 שנה. (על ספר זה עבדה 12 שנה). בזמנה חלמה על ייסוד "לבריסוריה לספרות לילדים", אך לא קיבלה תמיכה לכך.

פירסמה עשרות מאמרים על החינוך, הוראה ופסיכולוגיה ב"הד הגן", "הד החינוך", "החינוך", "אורים", "אורים להורים" ועוד, ועל כך העבירה מחקרים: "השפעת ספרות הילדים על התפתחות אישיות הילד", אשר האחרון ביניהם היה על "הפסיכולוגיה של הכתב העברי". היא חברה ב"הסתדרות הפסיכולוגים בישראל", - מרצה ומעבירה סימפוזיונים בכינוסים המדעיים הנערכים בה.

כהמשך לפעולתה החינוכית-הלאומית, יסדה ב"בני-ברית" בתל-אביב את "המכון לחקר הפסיכולוגיה של העם היהודי בזמננו בארץ ובתפוצות", אשר בו נערכים מחקרים וניתוחות הרצאות וימי-עיון למבוגרים ולנוער בבעיות הלאומיות הקשות של העם היהודי בזמננו, במטרה להקנות חינוך לאומי לנוער ולעם, כדי ליצור עם חזק בעל שורשים עמוקים במסורת וערכי-ישראל, ועל-ידי כך להבטיח את המשך קיומו של העם היהודי ושל מדינת ישראל, כדי שיוכל להתמודד עם הסכנות העורבות לו בימינו, כי בנפשנו הדבר.

שמות פרטיים ושמות משפחה של היהודים.

1. תרבות קריאת שמות בתנ"ך ובתקופת המשנה והתלמוד: משמעויות והתפתחויות.

אציג את הנושא מותאם לבמה הזו, בהקשר הפנימי-פסיכולוגי של השם האישי ומאוחר יותר המשפחתי, ואף בקשר עם שנת הלשון העברית, דהיינו בהקשר הלשוני של קריאת שמות.

ספר הספרים, תורתנו מדגישה כתפקיד ראשון של אדם (מלשון אדמה, דם), אותו האדם הראשון החושב והמדבר, אשר חשוב שנדע כי אנו תול-דוחיו (!) את כושר ההגדרה הלשונית אשר כבר היתה סמונה בו ובמהותו התרבותית, ככתוב: "...ויצר א' אל' מן האדמה כל חית השדה ואת כל עוף השמים ויקא אל האדם לראות מה יקרא לו, ויקרא האדם ש מ ו ח לכל הבהמה ולעוף השמים ולכל חית השדה." (בראשית, ג-כ"ט)

מותר לחשוב כי האדם בטא את תחושותיו במגע אתם, החושיים: הנוש נקרא כך על סמך הרשרוש, הרחש, הלחש ואולי הכחש אותו חש. הציפור נקראה על הצלילים בברחה מפניו מן הסבך: ציפ...פפררר. הדג שדגדג אותו ברגליו בעוברו במים; דג'. אלה תחושות פיסיקות. תחושה פנימית, רגשית ונפשית יותר מבוטאת ב: "...ויקרא שם אשתו ח ו ה (חיה, חיות, חיים) כי היתה אם כל חי. (שם, ג-כ')

היולדת המדברת הראשונה בטאה יותר מאשר תחושה פנימית ברידא, היא בטאה אף משאלת לב באמרה: "...קניתי איש את האלוהים (שם, ד-א) ולכן קראה לו י ק י, מלשון ק י ו ק י י. ...

"ותוסף ללדת את אחיו את ה ב ל (שם, ד-ב). לא כתוב שזו היא שקראה לו כך ומותר לחשוב ששמו האמיתי היה אף הוא שם פוזיטיבי, אלה אחר מותו הטראגי ללא צאצאים אחריו, גרם לדורות הבאים לקרוא על שם ביטולו מעחיד האנושות, וכך הוא הונצח לדורות. בפרק ה' אנו קוראים על שלשלת הדורות מ יצחק עד נח. הגם שלא מוסברת מהות שמות ראשי הדורות ומעשיהם, יוכל המבין לנתח תוכן שמוניהם בלשון היחידה אז, העברית הקדומה, אף להעזר בפרשנים, כגון הרב ש.ר. הירש ולהסיק מסקנות על אופיים ומהותם של האישים: ש ת, אשר מהווה תשתית לשושלת אשר אנו משתייכים אליה ביחוס הדורות הבאים: א נ ו ש, ק י נ י, מ ה ל ל-א ל, י ר ד, ח נ ו י, מ ת ו ש ל ח ו ל מ י א ב י נ ח.

ל מ י הוא לדעתי מ ל י בהיפוך אותיות. עובדה הסטורית היא, כי בתקופתו (777 שנים) התהוו ארגונים מדיניים ראשונים של מלכים, מנס/נערמר במצרים הקדומה בראשית תקופתו, וסרגון הראשון במיסו-פוטמיה, אכד-אשור בשליש האחרון של תקופתו. (המעוניין ברישום הסטורי-גראפי שערכתי, יוכל לפנות אלי!)

ויחי למך...ויולד בן...ויקרא לו נ ח לאמור, זה ינחמנו ממעשינו ומעצבו י דינו... (שם, ה-כ"ט).

...וינחם ה" כי עשה את האדם בארץ...כי נחמתי כי עשיתים. ו נ ח מצא חן בעיני השם. יש כאן תקוה לעתיד טוב יותר לאנו-שות, משאלת לב של האב, והכרת תכונותיו האישיות על בורא האדם.

היפוך האותיות נח/חן מוכח, ומלמד על הגישה הלשונית של המקרא. כדי להבהיר לנו היטב, כי אנו בני מורשת הדיבור, ההגדרות הלשוניות הקשורות למהויות פנימיות, ואין לנו לזלזל בקרוי בביטול שלא בצדק "סמנטיקה", בא המקרא ומודיע לנו... ויולד נח שלשה בנים, את שם, את חם ואת יפת.... "יפת אל" ליפת-תרבות החומר, האסתטיקה, "וישכון באהלי שם" אשר שם תרבות הרוח, האמונה והשפה ההגיונית.

...ויולדו להם בנים אחר המבול... (שם, י-א-לב').
...ויהי כל הארץ שפה אחת. ודברים אחדים... (שם, י"א והלאה).
לשם נולדו הדורות: ארפכשד, שלח, עבר, פלג, רעו, שדוג, נחור וחדן. בימיו של פלג נפלגה הארץ, ואנו שייכים לשושלת שם ועבר. (פירושי שמות, ראה הרב ש.ר. הירש)

לראשונה נראית כאן מסורת לקרא לנכד על שם סבו: ...ויחי חדן שבעים שנה ויולד את אברם את נחור ואת חדן. אביו של חדן היה נחור וכן קרא לבנו, בכורו ע"פ המסורות. אברם היה הצעיר שנולד כאשר חדן משושלת שם היה רם בשנותו של נמרוד משושלת חם, והאב התפאר בכך בקראו לצעיר בניו על יחסו הוא, אב - רם. אך נמרוד מרד באמונה בבורא עולם עליון, מורשת בני שם בשפה אחת בעלת משמעויות פנימיות ממקור עליון, ותכניתו הרברבנית החומרית והשלטונית הוכשלה מגבוה ומתוך עצמה... בבבל כלל ה' שפת כל הארץ ומשם הפיצם על פני כל הארץ. (שם, י"א-א'-ט').

מעתה לא ייוחס אברם לאביו, שלקח חלק מוסעה בתכניות ההנצחה העצמית של נמרוד המורד, אלא מאז שהוא נמצא ראוי להוריש מורשת אדם-נח-שם, נקרא שמו אברהם, כי אב המון גוים נתתיך, ממנו יתחיל היחוס התרבותי העברי לצאצאיו הישירים וכל עמי תכל אשר יבחרו במורשת השם, באופן רב-משמעי.

לא אוכל לצערי לפרט תכני השמות של הדורות הבאים, על אף המשמעות הפנימית אשר בכל שם ושם, ארמוז משהו בקצרה:

נחור וחרן בהיפוך אותיות הם שמות גיאוגרפיים בולטים, קרי חרן מקום מושבם השני, בבואם מאור כשדים לשם. בת נחור, יסכח, מלשון נסוכה-נסיכה, היא אח"כ שרי/שרה, אשת נשיא אלוה-ים בין בני חת החתנים. מנסיכה פוטנציה נהיתה לשרה. הגר נקראת מאוחר יותר קטורה/קטורה, והמבין יבין.

בנה מאברם/אברהם נקרא ישמעאל והתקוה המבוטאת ע"י אברהם גלויה. יצחק מבטא את המדהים, המצחיק באיחור לידתו.

בן ביתו של אברהם הוא דמשק אליעזר. שמו הכפול מצביע על מקורו הגיאוגרפי ועל משקלו הערכי לאברהם כעזר לדבר האלו-הים. בעיני הסביבה הלא עברית הוא נחשב לעבד אברהם, כינוי ע"פ תרבותם הם.

רבקה מלשון רבקה/בקר מצביע על נפשו החמרנית של אביה, בתואל בן נחור. הוא מכונה בתורה לא על פי מגמתו האמיתית, כי אם על שם בתו-אל, והמבין יבין.

עשו מיוחס לשעיר, היפוך אותיות, אך אולי יותר משמעותי הוא שוע. יעקב האוחז בעקב עשו הופך לישרא ל, לא בלשון עבר והווה, כי אם בלשון עתיד, רמז לנו, לבני ישראל. לאה, עיניה רכות, דהיינו לאות, ורחל מלשון רחלה, כמו רבקה היחוס

× עשו (י) לבי פרטן מונח, מואחז, כי ע"כ.

הרכושני של אביה לבן. יתכן שיש רמז לתפקידה ומקצועה, רועה של רחלות. הכתוב מציין שהיתה יפת תואר ויפת מראה, ויש כאן דימוי מעולם השירה.

האם לבן היה "לבקן"? או האם יש כאן עדינות מקראית, ובהיפוך אותיות הוא היה פשוט נ ב ל ? כינויי בנאי או שבח, הופעה חיצונית מרשימה ומקצוע יהפכו לשמות קבע והשם הראשוני ישכח, מאז ועד עתה. בנות לוט התגאו בהולדת בניהם מאביהם, כנהוג במצרים וכנען מבני חם, וקראו להם מאב/מואב ובן עמי, גאווה בהשכחת אמן בת סדום כנר-אה, וייחוס בניהן לאביהן השמי. כבנות תרבות כנען ראו בכך דבר מקובל, אף מכובד!

בני יעקב והאמהות צוידו בשמות משמעותיים, ונימוק האמהות בצדם. יוסף, לא אסנת (אס-ענת) בת פוטי-פרע כהן און המצריה, קורא לבניו בנכר אפרים ומנשה והנימוקים המשמעותיים מפורשים.

משה, לא צפורה המדינית, קורא לבניו שמות בנכר גר שם ואלי עזר בצינו בהם את מחשבותיו והגיגיו.

ראשי השבטים כמדבר קרואים רובם בשמות אמונה, פרט לבורדים: לדאובן : אלי צור בן שדי אור ; לשמעון : שלמי אל בן צורי שדי ; ליהודה : נחשון בן עמי נדב ; ליששכר : נתן אל בן צוער (מקום?) ; לזבולון : אלי אב בן חלון ; לאפרים : אלי שמע בן עמי הוד ; למנשה : גס לי אל בן פדה צור ; לבנימין : אבי דן בן גד עוני ; לדן : אחי עזר בן עמי שדי ; לאשד : פגעי אל בן עכרן (יחוס שליילי) ; לגד : אל יסף בן דעו אל ; לנפתלי : אחי רע (כנראה רע) בן עינן .

שמות בתוספת כינויים. לאוד דורות ציינו אישים מן העבר בתוספת משמעות להווה המאוחר יותר ולעתיד:

אברהם אבינו ושרה אמונו ; יוסף ה צ ד י ק ; משה רבנו ואהרן הכהן ; הושע קבל תוספת י' והיה ל יהושע. הוא בן נון (דג) כמו גדי בן סוסי : בעלי חיים אלה היו מסמני העושר במצרים, אלילות וכוח צבאי.

שמואל הנביא (מעמד) ויפתח הגלעד י (ציון גיאוגרפי) כמו אוריה החיתי (מוצא מעם אחר) צוינו בסימן היכר שאין לסעות בזיהוים.

דוד המלך היה גם בן ישי ושלמה המלך היה בן דוד. מרדכי היהודי היה בן...בן...בן...קיש ושלא נסעה, איש ימיני, דהיינו משבט בנימין המסונף ליהודה. מרדוך הוא שם אלילי בבלי-פרסי ולכן הוספה לו י' שם השם !

אסתר המלכה נשאה אף היא שם אלילי, אשד, לכן צוין שהיא בעצם ה ד ס ה בשמה המקורי, הלא כפוי עליה מגלות.

עזרא הסופר מצויד בשם עברי עם סיומת בלשון ארם. אחרון מאנשי הכנסת הגדולה היה שמעון הצדיק. המסורת היהודית שותתורה בימי עזרא ונחמיה הועברה עם כיבוש המרחב ע"י אלכסנדר המוקדוני לדורות הבאים על ידי אנטיוכוס איש סוכו. פרט לציון מקומו, שמו יווני-רומי מובהק. לאן נעלם שמו העברי? האם רוצים לאמר שהיה אנטיוכוס של התרבות היוונית שהחלה לזרוע התנכרות וניכור לתרבות היהודית-עברית? אני סובר כך.

סביר להניח, כי לא אמו קראה לו כך ולא אביו. בודאי היה לו שם יהודי. אך כחכם יהודי מרכזי, שלחם נגד תרבות יוון והתייוונות הדור הצעיר שהסתנן מן "הקדמה היוונית", תרבות הגוף והערום, והציל את המסורת התרבותית-מוסרית של היהדות לדורות, כונה כך על ידי הבאים אחריו, וכינוי זה, היווני דוקא אך האנטי תיוון היוונית, נשאר לדורות, גם ב"פרקי האבות", פרק א".

הזוג אחריו להעברת היהדות היה יוסי בן יועזר איש צדדה ויוסי בן יוחנן איש ירושלים. השם יוסף הושפע מלע"ז והיה ליוסי, ויוסי. לאחר תקופת הזוגות ואחר חורבן הבית השני, 400-500 שנה מאוחר יותר, נמצא 15 תנאים ואמוראים בשם יוסף, 38 בשם יוסי, שניים בשם יוסטא ואחד בשם יוסטאי. (באירופה היה השם ליוסט, וידוע לי על רב יהודי בשם זה באמזן-אמסטרדם, אשכנזי, שלימד יהדות את החוזרים מאינוס כפוי בפורטוגל). כדי להבדיל בין בני שם נפוץ, היה צורך בכינוי נוסף. או שם האב הספיק, או מקום פעלו או לידתו. כך ידועים יוסי הגלילי, יוסי ממלחא (בגליל העליון), יוסי ממעוניא (בית מעון ליד טבריה), יוסי צידוניא (מצידון) ויוסי איש כפר בבלי.

מבין ציוני אבות אזכיר יוסי בן יוסי, מראשוני פיטני התפילות הידועים כיום, יוסי בן פטרוס (!), ויוסי בן החוטף אפרתי; הראשון שם לטיני רומי ואף נוצרי, האחרון מוזר ולא מבורר בימינו, אך בודאי מוכן לבני הדור ההוא. עוד אזכיר את ר' יוסי דמן יוקנת.

הלל ושמאי לא היו נקודים לכל ציון מגדיר. אך כ 400 שנה מאוחר יותר נודע הלל בעל סוד העיבור וקביעת הלוח העברי לדורות. אז, ורק אז כינו את הלל הידוע מקודם כהלל הזקן ואף הגדול, ואת הנוכחי כהלל השני או הקטן, על אף שלא היה קטן כלל בתחומי היחודי. כך נקרא גם רבי גמליאל מלפני החורבן הזקן, הגם שאין הכוונה לגילו האישי, כי אם לזמן הקודם, ונכדו נקרא על מקום פעלו גמליאל דיבנה.

בשולת החשמונאים היו מתחיהו החשמונאי, בניו יהודה המכבי ושמעון הנשיא בעלי כינוי עברי מיחד אותם. יוחנן הורקנוס נשא שם עברי ורומי בו-זמנית ואחיו אריסטובולוס התנכר בשמו למקורו. יוחנן המטביל צוין במעשהו היוצא דופן ופילון האלכסנדרוני נשא שם נכרי וציון גיאוגרפי. ר' יוחנן הסנדלר עסק במלאכה לפרנסתו, כמו עוד חכמי הדור ההוא.

רבים האשימו והשמות שדלגתי עליהם מבין הנביאים, המלכים, חשובי העם מעולי בבל, חכמי הדורות, ובחרתי כמעטים, כדי להדגים שמות כינוי. אלה לא הפכו לשמות משפחה לדורות הבאים, אלא נשארו כגדר של ציון אישי!

2. בכל גלויות ישראל נאלצו להבחין בין בני אותו שם פרטי למשנהו: המצטרף לקהילה בבואו ממקום אחר, מארץ אחרת, כונה על שם מקומו ממנו בא: כך נוצרו שמות משניים אך חשובים יותר מן השם האישי: אל פטי (מפאס כמרוקו) פירדה (איסליה), דה ליאון (בספרד), דה לה פורטה ופורטנוי (כפורטוגל), צנעני ועדני (בתימן), קיירו (מקהיר), טורקל (מטורקיה), לוטוק (מליסא), רומנו (מרוסניה או איסליה), אונגר (מהונגריה), משקי ומזרחי (בא מן המזרח), מוגרבי (בא מן המערב), ורשבסקי (מורשא), ברלינר (מברלין) אשכנזי, דויטש ועוד...

לעתים הפך הציון הגיאוגרפי לכינוי שעבר גם לצאצאים, בלי שמישהו החליט או קבע שכך יש לנהוג. בנים כיבדו בכך זכר אביהם שכך התפרסם בסביבתו לחיוב כמובן. אך ברוב המקרים "התישן" הכינוי מלפני דור והבנים לא רצו להיות עם ציון שקבע כי בעצם הם "חדשים" ולא כ"כ ותיקים כאחרים. שונה היה הדבר, אם אביהם היה גאון, חכם, רבינר, אב בית דין=אב"ד והבנים בני אב בית דין=באב"ד. או אביהם נודע כטוב לב, אל-מליח, בון הום (בצרפתית אציל)=בונום, יקיר או בן יקר, קארו בלטינית, עזיז בערבית, אל מוסלינו באסלקית/צפון אפריקאית, ברורמן, וולגשפן, גוטסדמן, גוטויליג באשכנזית ואליש, לב טוב ומה-טוב וכד". כך קרה גם עם ציוני שבח אחרים, כגון בן נאה, ארמוזה, ג"מאל, נרי ונוימן, יפה ויופה, ועוד. אך לא היתה קיימת חובה לשאת שם משפחה קבוע לדורות עד לשלטון הקיסרי האוסטרו-הונגרי תחת קיסר/יוסף השני במרכז אירופה, שהחל חוק ממלכתי על נתיניו בעניין זה, לא ליהודים במיוחד ובלבד, בשנת 1786/84. הקיסר הצרפתי נפוליון בונפרטה העתיק חוק זה לאזורי השלטון שלו בכל מערב אירופה בשנים 1808-1812. אחריו עשה כן הצאר הרוסי באזורו וכך הקיסר הפרוסי. רוב היהודים התנגדו אז רגשית ונפשית, אף מעשית לשינוי המסורת היהודית להקרא בשם פרסי-אישי בצירוף שם אביו. מכאן נוצרו שמות משפחה כפויס, כאשר לא רק בן נקרא על שם אביו, כי אם גם הנכדים והננינים מיוחסים לסב אחד, ואחר כך לסבא-רבא וכך דור שלישי, רביעי והלאה. בן אברהם היה לאברמס, אברמוביץ, אברמסקי, אברמוב ואברמוף, אברומשוילי, אברום, אברהמי, מור-אברהם (בפרס=מורי אברהם) ועוד. כך התהוו שמות משפחה מבוססים על יצחק, יעקב וכל יתר השמות המועדפים על יהודי העולם. יש ואמהות שמשו בסיס לשם משפחה, מסיבות אשר פורטו בחיבורי ואלה משמות בני ישראל. הבאים ארצה. רוחליץ ואידלסון (מרחל ואדלה) כמו איצקוביץ ויעקבסון (מאיצחק-איציק ויעקב). אך פקידי הרישום הגויים לא הרשו שבמקום אחד ירשמו שני יהודים באותו שם משפחתי. מכאן נוצרו שמות של תואר חיצוני, קביעתו ההומוריסטית או המרשעת של הרשם הגוי: גרוס וקליין, כמו ודוש ובטיסו; לנג וקורץ, כמו סוויל וזרייר ומאלי; וייס ושוורץ, כמו מלול וצ"רניאק. הן דוגמאות בלבד, כל אחת מאזור לשוני אחר. היו גם שמות גנאי כמו קרצמן, לינגר, שניר, אקסלדוט (המתגרד, איטר, נוחר, בית שחי אדום) ועוד! יהודי שבקש להחליף שמות מעליבים כאלה, נדרש לשלם מחיר לקופת העירייה. בהתאם לגובה התשלום קבל עתה שם טוב פחות או יותר. מתכות, פרחים, עצים ונופים הפכו לשמות משפחה ללא כל קשר לעבר כל שהוא, שאדם ירצה או יכול להזדהות עמו כחלק ממשי רגשי ונפשי. אך יהודים "מסורתיים הם"! יש שלא מוכנים לזנות שם משפחתם, רואים בו כעין קדושה, גם אם השם מציין רק אחת מתחנות הנודדים של מי מאבותיו, או קביעה שרירותיתאף מרושעת לפעמים של פקיד זוטר אי שם באיזו עיירה בלתי ידועה!! כך נושאים יהודים מאשכנז כ 2500 שמות של כפרים ועיירות מארצות אירופה, או שמו של אביר נותן חסות תמורת תשלום והדוגמאות שונות, אף משונות: בורג, ודצוג, קניג, אדלד, פוקס, פלק והלפרן באירופה; אסולין, טואלי ואלמקיאס³ במרוקו מימי הברברים, אלשיין מערב. (יש עוד משמעות)

3. פה בארצנו המחודשת והמתחדשת נשאלת השאלה: האם רצוי הוא לעברת שמות משפחה מסוג זה? כפיצד? ואיך ללמוד ולשמר דברי ימי המשפחה

מימים עברו, מן הגלות האחרונה בה חיו וממנה עלו ארצה ??

אין בזכותי לקבוע נורמות, להחליט כי כך נכון, רק להציע קו מחשבה וגישה:

א. יש לשאול ולחקור סיבות השם המשפחתי. אם השם חיובי, יש בו ערך פנימי לעבר ולהווה וצילילו עברי, כמובן ראוי לשמרו.

ב. אם צילילו לועזי ויש סעם חיובי לשמר את התוכן, ראוי לתרגמו מבחינת התוכן, ולדרוש לדורות הבאים את השם המקורי!

ג. אם אין סיבה מהותית לשמר שם זר, בצליל ובתוכן, אם לא נמצאה משמעות לקביעת שם זה דוקא (כפר, עיירה, סמל של אביר נותן חסות, שם נלעג או שם קנוי במקומו ללא כל קשר מהותי ועוד), אפשר להנציח שם אב/אם שנספה בגלות, עמדתו בקהילה ומעמדו, מקצועו אם נעים הוא, לחוליה המשמייכה. אבי-נר, אבי-עד; טישלד או סטולד יכול להתרגם לנגר; קנכט (עבד) יכול להיות לבן חורין; הנאו יכול להפך לחד נוי; ברלין ל בר-אילן ובונדהיים ל בן-ברית; נוימן לנוי, לנאמן; זויערברג לחד-זוחד וגיימאל לגמליאל.

לי אישית לא נראה, כי בנינו חייבים להתהלך בארץ עם שמות שאין להם הבנה להם. יתכן ומביניהם יחליפו את השם הזר המנוש לשם עברי כל שהוא, ללא קשר עם סבם וביתם, אף יבחרו איש שם לעצמו כרצונו, ואחים יהיו מעתה בעלי שמות משפחה נפרדים.

עתה, שיותר ויותר צעירים, בני גלויות שונות מתחתנים ביניהם, אין סיבה לשמר שם לועזי של הורי הבעל דוקא, אלא אם זה קשור במורשת מפורטת מבחינה יהודית, שראוי להורישו תוך גאווה אמיתית וכבוד.

מנגד, אין להסכים ללקיחת זכות לא-לו, כאשר פקיד רישום וקליטה מחליט על שינוי שם לועזי לעברי לעולה חדש, מתוך להט מובן, אך לא לרוחו הפנימית של העולה שנותק פיסית מכל עברו, רוצה להתעלות במשך הזמן, ועתה כופה עליו בעל הסמכות כביכול, שמות חדשים המנתקים אותו גם רגשית ופסיכולוגית מהוריו ומן השמות שהורישו לו, דבר אולי אחרון שנשאר לעולה לזכרון מהם! האם פקיד העליה הוא גם פסיכולוג, גם מבין בנתינת תוכן לשם חדש המתאים לרגשות הנקלט?

מעשה בנער יתום, מעולי תימן, אשר הוריו קראו לו "ולד", ילד ללא שם, מכיון שכל הילדים שנולדו להם לפניו מתו בינקותם. עתה ניסו לוותר על שם של ממש ואמנם הילד חי. בהגיעו לשערי הקליטה נשאל לשמו: ולד מוסה ענה, כי כך כונה, ילד של מוסה. הפקיד רשם משה וולד. ועתה קיימת משפחה שלמה מיוצאי תימן ששםם ולד, בצליל גרמני, יער. אמנם נשמר בבוגר שם אביו משה, תוצאה מקרית אך חיובית לרישום הלא מעמיק, אך לשם מה משפחה מיוצאי תימן תקרא בשם משפחה בצליל גרמני?

אני אישית החלטתי אחרי 20 שנים בארץ לשנות שם משפחת אבי לעברי. המקום בולגריה, בפריזיה המזרחית על גבול הולנד-גרמניה, אמור היה צריך להיות מפלטו של בן אנוסים פורטוגזי. אך רק בשנת 1811 הפך המקום לסיבת השם המשפחתי בולנד הייט, דהיינו: המקום בונדה הוא מולדתנו. אבי ז"ל נספה בשואה. לא עמד לו שמו הגרמני ולא אות המל-

חמה, כחייל גרמני רגלי בחזיתות הקיסרות במלחמת העולם הראשונה. אנו בניו, נרדפים על יהדותנו ושרידי השואה, הנצחנו את אבינו בשמות בנינו. אחי כנציג צ.ה. לבאחת מארצות אפריקה, ואנוכי בהיותי נשוי לאשה מיוצאות תימן, וילדינו גדלים על ערכי היהדות בצורה ארץ ישראלית מובהקת ומודעת, החלטנו על שינוי שם בדרך משמעותית: המלה הגרמנית בונד/ברית כמקור, מכריזים אנו בשמנו החדש, כי בני ברית אנו לעברנו, עמנו וארצנו.

- ומקרים הפוכים, מצערים: אחת ממכרותי נולדה ביום הגיע משפחתה לארץ בעליית עזרא ונחמיה, מעירק. בודאי מחוץ רגש תודה ואולי עקב עצה טובה קראו לבתם הנולדה בשערי הארץ ממש, בשהותם במחנה עתלית, על שם הכרמל שלנגד עיניהם, כרמלה. המתבגרת חשה ניגוד לתרבות הוריה "העירקים", (אשמה התלויה נגד האזירה המזלזלת של ותיקי הארץ, מיוצאי אירופה!) והחליטה בגיל 18 לשנות שמה הפרטי, שהיה מעורב רגשית שלילית עם היותה "עירקית" כביכול. היא בחרה בשם בעל צליל אירופי, בו בזמן ששמה היה כה ארץ ישראלי, ויש להצטער על גישה הפוכה זו. היה בה מן המרד בעבר, במשפחתה ובמוצאה, ללא בקרה הגיונית. נער מתבגר, מיוצאי תימן, אשר חי במעברה בילדותו, ראה בחולשת הוריו ובמצבם הנחות מבחינת ההתערות, החליף את שמו זכריה... ללא אחר מאשר ל נלסון גליק, בחשבו להיות מעתה בעל יחוס אשכנזי טהור. מי אשם בנסיגות מוטעות אלה? כמובן עניין זה שייך לתחום הפסיכולוגי וחסרה מודעות לכך בין הקולטים הרוחניים, וחוסר מעורבות. הלואי וכיום, עם זרם העולים מאתיופיה ומארצות מזרח אירופה, תובן יותר הפסיכולוגיה הפנימית וההשתייכותית של השם, שיש בו מן המש- מעות הפנימית-אינטימית של נושאו.

השם הפרטי גם הוא גורם לנושאו להזדהות עמו ועם אב-הטיפוס שלו. אני אישית, התעניינתי תמיד ב יוסף בן יעקב, על הקורות אותו, צרות נעוריו; גלותו הכפויה עליו על ידי אחיו שרצו להפטר ממנו מקנאת יחוסו וחכמתו; יכולתו הנפשית לעמוד על עקריותו בניכר; מוסריותו ביחסו עם אשת אדונו ומאוחר יותר עם אָחיו, בגדולתו הפוליטית. האם היותו מפענח צפונות, גורם לי, מתוך הזדהותי עם דמותו, לעסוק בפיענוח הצפונות בעבר משפחתי, שמות אבותינו מימי קדם וההסטוריה של עמנו בגלויות הנדחות?

מקוה אנוכי שהעליתי בפניכם משהו מן הסמון/הצפון בשם הפרטי וגם המשפחתי; היריעה רחבה והמעייין יתעשר.

יוסף משה בן אלעזר בן ברית.

הערך של השם מבחינה אישית, חברתית, לאומית ופסיכולוגית

א. הערך של השם הפרטי בקשר ל"זיהוי העצמי" ומשמעותו האישית והחברתית

"זיהוי האני" של הפרט קשור בזהותו החברתית והלאומית. "זיהוי העצמי" איננו בא לידי ביטוי, אלא מתוך מגע עם החברה. "זיהוי עצמי" מתבטא בגילוי האני על-ידי הכרה עצמית ותלוי בהתפתחותו החברתית של הפרט. הפסיכואנליטיקן הידוע אריק אריקסון בונה את תורתו על "התפתחות אישיות האדם", המכונה על ידו בשם "מעגל החיים". התפתחות זו מבוססת על הסביבה החברתית-הלאומית ונשענת עליה. אריק אריקסון קובע 8 שלבי ההתפתחות ב"מעגל חיינו של האדם", כאשר "זיהוי האני" המלא מגיע בזמן בגרותו. "זיהוי האני" מתבטא ב"הכרה עצמית", (אגו, כלל גדול הוא ביהדות: "דע את עצמך"), והוא קשור בהרגשת השתייכותו לחברה. "זיהוי האני" הוא תנאי חשוב ליציבות הנפשית של האדם, לבטחונו העצמי ולהסתגלותו לחיים. כל אדם הוא אינדיבידואל והשם שלו הוא סימן-היכר שלו, כדי להבדילו משאר האנשים. מבחינה פסיכולוגית, הפרט שונה מאחרים באינסליגנציה שלו, תכונותיו, נטיותיו הספציפיות, תרבותו, השתייכותו לעמו, למוצאו, לשורשיו שבעבר הרחוק ולארץ מסוימת, - במקרה זה לשם המשפחה יש ערך המעיד על מוצאו. אכן, הקשר של האדם לחברה מסוימת ולעם מסויים משחק תפקיד חשוב באורח-חיינו ובהתנהגותו. גם הפסיכולוג הנודע קורט לוין סובר, כי כל פעולה שאדם מבצע קשורה ברקע החברתי והלאומי ומוגדרת על ידו. --- כל מה שאדם עושה, צריך שיהיה לו יסוד ומניע שהחברה מזמנת לו. לאורך חיינו מתנהג האדם לא רק כפרט, אלא לרוב כחלק מהחברה ומהאומה. הוא יודע פחות או יותר את מקומו בחברה, והידע הזה קובע את התנהגותו ומעניק משמעות מיוחדת לשמו, כמו למשל הביטוי "שמו הולך לפניו".

-

ב. המשמעות הפסיכולוגית של שם האדם

ל"זיהוי האני" השם משווה משמעות פסיכולוגית עמוקה. לפי הפסיכולוג-גיה האנליטי, מתן שם לאדם בא כנגד הרגשת חשש ללכת לאיבוד ופחד להיות נטוש מהחברה ומהגנתה עליו. ההרגשה הזו גורמת לו חוסר-בטחון, חשש להישאר עזוב, נטוש ונשכח ופחד שהקרקע נשמטת מתחת רגליו והוא נשאר חלו על בלי-מה. הקללה הקשה ביותר בעברית (וביידיש) היא: "ימת שמו וזכרו", כלומר עם מחיקת שמו של האדם, נמחק גם זכרו, כאילו לא היה קיים מעולם. כדי להוסיף ערך לשם, נותנים לנילודים שמות של גדולי-הדור ומנהיגייו.

לשם יש משמעות הרבה יותר גדולה, מאשר רק הצליל שלו, כפי שמעידים על כך ביטויים עממיים: "יצא לו שם רע", "כשמו הטוב, כן הוא",

"שמו הולך לפניו". אדם שלא זכה לשם יפה או לא-מקובל, עלול, לפי הפסיכולוגים, ליפול לאפתייה ולפעילות נמוכה ומוגבלת.

לכל אדם יש רצונות ושאיפות, השם הטוב שלו (הרפוטציה שלו) מאפשרים להגשים אותם.

היהודי בגולה המכונה על-ידי האנטישמים בשמות-גנאי: "יהודון", "ג'יד" וכדומה, פוגע ביהודי נפשית, מעורר בו רגשי-נחיתות והרגשת השפלה. מסיבה זו נגזל מהיהודי חופש-ביטוי ל"זיהוי האני" שלו, והוא בעצמו מנסה לדכא את "הזיהוי" שלו, הוא מנסה "לברוח" מעצמו, הוא הופך להיות זר לעצמו, וכתוצאה מכך, פעילותו היהודית נפגמת ומתגמדת, ואת הפתרון הוא מוצא בשינוי שמו היהודי ללעוזי. לא תמיד בפעולתו זו הוא מוצא שלווה נפשית. ביודעין, או בלא-יודעין, בתת-הכרה פוקדים אותו רגשי-אשמה כלפי עצמו וכלפי עמו. הוא מנסה להרגיע את עצמו על-ידי "צידוק עצמי" (רציונליזציה) וכאילו אומר לעצמו "אני לא אשם שאין לי שם" (הכוונה לשם יהודי). וגם לאחר זאת, הוא מרגיש את עצמו כאילו נשאר באמצע הדרך: הוא יהודי או לא-יהודי, הוא מפתח בעצמו הרגשה של חוסר-אונים ואת הפתרון למצבו זה הוא מוצא בבריחה טוטלית מעצמו על-ידי התבוללות, כאילו היא תחנת ההצלה מיסורי-לבסיו על זהותו היהודית.

גם יהודי בעל "זיהוי עצמי" חזק, כאשר שאיפתו לגאולה העם לא מתגשמת, עלול לאבד את הקשר עם המציאות וליפול לרשת של הזיות, כמו האמונה במשיח וההמתנה לו - בכך הוא קוצר אכזבה, העלולה להביאו למופרעות נפשית, כמו התאבדות, -כפי שזה קרה בזמנם של "משיחי-שקר", בעיקר בזמנו של שבתאי צבי, כאשר אכזבה במשיח גרמה לגל של התאסלמות של אלפי יהודים. זאת היתה התאבדות פיזית כתוצאה מ"התאבדות רוחנית-לאומית של העם היהודי. עם התאבדות הזאת נמחקת הזהות היהודית, הקשורה בשם יהודי, שנמחק גם הוא.

לעומת זאת, "זיהוי האני" על-ידי שם יהודי, השמור על ידו, מעניק ליהודי בטחון עצמי, מחזק את כושר פעילותו ועוזר לו למצוא "תחליף" לרצונו האבוד, על-ידי אמונה בשם, בתפילה, בלימוד תורה, משניות, וכדומה, וגם על-ידי חיפוש דרך לגאולה בפעילות מעשית.

ג. הערך הלאומי של השם היהודי

התהליך של הזדהות חברתית לאומית של הפרט עם האומה, כפי שראינו, חורמת לאדם יציבות נפשית. על-ידי שהוא מזהה את עצמו עם עמו ועם הישגיו הלאומיים, הוא רוכש לו כבוד עצמי, גאווה לאומית ויודע את ערך עצמו.

הקשר הלאומי שלו עם אבות-האומה מעיד על שורשיו העמוקים, הוא חוקר ומחפש אותם, הוא מעוניין בשושלת המשפחתית שלו, כדי לגלות בה את ייחוסו המיוחד מהימים הקדומים.

ארץ, לשון, תרבות, דת, אינטרסים לאומיים הופכים לנחלתו האישית וקובעים את התנהגותו, הוא גאה בשמו היהודי הקשור בהם, במיוחד כאשר הוא לקוח מהתנ"ך, או בנוף הארץ, או נקרא על שם אחד מגדולי הדור, ויש גם שהוא מנסה ללכת בדרכו, ושמו כשאומרים לו "כשמו כן הוא".

ד. הערך הלאומי של השם הפרטי וחשיבותו לאומה

הפרט זקוק להגדרה עצמית, על-ידי השם הניתן לו. האדם זקוק לשמו הפרטי שלו גם לשם הגנה עליו מצד החברה, המעניקה לו בסחון עצמי והרגשת ערך עצמי.

ילד קטן זקוק להגנת אמו עליו; המבוגר זקוק להגנת מדינתו, שהיא בבחינת אמה לו ("אמא-אדמה"). המשורר ש. פיקוב מבטא זאת יפה בשירו:

... "ארץ שנואהב היא לנו אם ואב
ארץ של העם ארץ לעולם".

האדם קשור לארצו, בה גדל, התקשר אליה ומתגעגע אליה. מכנים את האדם לפי ארץ מוצאו ולפי סביבתו: ישראלי, גלעדי, גלילי, ירושלמי ועוד. המשוררים מתארים נטייה חזקה זו להזדהות עם ארצם בשיריהם. *Holmes* כותב באחד משיריו: "אני הוא זה - מכל מה שראיתי בארצי". כלומר, האדם סופג לתוך נפשו את אוירת-ארצו - (אווירת ארץ-ישראל מחכימה) והיא קובעת את אישיותו.

לכן, למולדת יש משמעות פסיכולוגית עמוקה, - מכאן גם הנטייה לבחור שם פרטי, או שם משפחה על שם הערים בארצנו: ציון, ירושלמי, צפתי, וכדומה.

מכאן קיימת גם נטייה חזקה לעיברות השם, היוצר קשר הדוק יותר של הפרט עם האומה.

מתהלכת בדיחה, מהתלה בעם המספרת, כי כל אחד ששמו היה קודם: רויטברג, גרינברג, גולדברג, בלוברג, וכדומה, זרקו את הצבעים משמותיהם: רויט, גרין, גולד, בלו ועוד, ונשאר שםם רק ברג, אשר תרגומו לעברית "הררי", - לכן בארץ יש הרבה אנשים בשם "הררי". אך הצבעים אשר נזרקו משםם לא ויתרו על קיומם והם נדדו להרים בדרך לאילת ונחו עליהם, כדי לקשטם, וכך מדרונות ההרים האלה זכו לשלל צבעים, המשווים להם הוד והדר אגדתי שובה לב.

לשם לא רק משמעות אישית, אלא גם משמעות לאומית. לפרט ולאומה יש נטייה להנציח את שמות גיבורי העם ומנהיגיו. נותנים לנילודים שמות גיבורים וגדולי-הדור. - השם הפרטי "הרצל" נפוץ מאד בארץ. לשמות האלה יש משמעות של רצף-הדורות וקשר לאומה. למטרה לאומית האומה עצמה משתמשת בשמות הקשורים בגדולי-הדור, באירועים היסטוריים ובגיבורי-העם, כמו: "מבצע עזרה ונחמיה", "מבצע יהונתן" ועוד.

הרחובות בארצנו נקראים על שם סופרינו, מנהיגינו, רבנינו, וכדומה.

לו היינו מלמדים את ילדינו אך את משמעותם של שמות רחובותינו בארץ, היינו על-ידי כך מקנים להם את החלק החשוב והמפואר ביותר של תולדות עמנו.

ייחודו המיוחד של העם היהודי המובע בשם היהודי, מעניק לפרט השראה והתלהבות לפעולה. לכן, חינוך לציונות ולפטריוטיות הלאומית הוא אמצעי חשוב לחיזוק "זיהוי האני" של הפרט ושל זהות לאומית בכללה, אשר תוביל ל"אחדות העם" בארץ ובגולה. והשם היהודי יישמע ויצלצל למרחקים ויוסיף עוצמה וכבוד לאומה היהודית.

ד י ו ן על הרצאות:

1. שמות פרסיים ושמות המשפחה של היהודים מאת יוסף בן-ברית
2. הערך של השם מבחינה אישית, חברתית, לאומית ופסיכולוגית. מאת
ד"ר מרים רייטר-צדק

יוסף קורץ - המדרש מספר: משה הלך לפרעה וביקש יום אחד מנוחה ליהודים, שאם ינוחו יום אחד בשבוע, יתנו תוצרת טובה יותר, וקרא ליום זה שבת. - מה עשו היהודים ביום חופשי אחד זה? - הם נכנסו לבתי-מדרשות והתחילו להתייחס לשמותיהם ולמשפחותיהם, כדי לא לשכוח.

אחרי השואה, כאשר ראייתי את הניצולים ועל זרועותיהם מספרים, הבנתי שהנאצים רצו להשכיח את שמות היהודים. אם לאדם אין שם, דומה הוא לגמלים, או לבעלי-חיים אחרים, לצפורים וכ"ד המסומנים במספרים.

וכן גם פרעה רצה להשכיח את שמותיהם של בני-ישראל.

אדם נקרא בשמו, זה אומר, שהוא עוד בן-אדם; אדם שיש לו שם, סימן שבן-אדם הוא.

עלינו לזכור, כי שונאינו רוצים להשכיח את שמותינו ובזה לחסל אותנו מלהיות עם. לכן, עלינו לשמור על שמותינו היהודיים בכל כוחנו.

שונאינו מנסים גם לשנות את שמותינו - מטרתם בכך היא להשמידנו.

המדרש אומר: יש אנשים, שמותיהם יפים - מעשיהם יפים; יש אנשים ששמותיהם מכוערים - גם מעשיהם מכוערים. - זאת אומרת, ששם האדם מעיד על סיב התנהגותו, כלפי זולתו, כלפי החברה, כלפי עמו. ואני מאחל לנו ששמותינו יהיו חמיד יפים וגם מעשינו יהיו יפים.

-

נחמה ארציאל - אני רוצה להגיד כיצד הגעתי אני לשם ארציאל. כאשר התחתנתי, הייתי צריכה לעזוב את שם המשפחה שלי "הלפריין". שמעתי בהרצאה של אחד הפרופסורים, אשר אמר, שכל האנשים שנקראים "הלפריין" באים מקוזר ובכוזרי פרושו העברי של השם "הלפריין" הוא "נשייה". שמחתי שלשמי הלועזי נמצא תרגום עברי. כאשר עמדתי להתחתן, אמר לי בעלי לעתיד - לא הלפריין, כי אם פיקרסקי, כשמו, ובחרתי בשם "ארציאל", בהסכמת שנינו.

-

הרב אליהו אבנרי - אני שואל אותך, כפסיכולוגית, - האם שינוי שם לועזי לעברי, לא גורם לעולה תיסכול על אובדן שמו בעבר, שהיה רגיל לו כל חייו?

- - -

ס י כ ו ם מאת המרצים:

1. יוסף בן-ברית - יש יהודים בעלי שם לועזי במשך אלפי שנים, - ואני שואל - מה הוא הייחוס הגדול ליהודי בגולה להיקרא בשמות כמו:

ורשבסקי, פסטרנק, לוקסנבורג, ודומיהם? - אלה שמות גלוחיים ורבים מהם ניתנו ליהודים על-ידי איזה פקיד גוי אנטישמי, לפי בחירתו הוא, ולרוב היה זה שם בזוי, שם גנאי, או שם יהודי מזויף, כמו: אברמסקי, אברמוביץ, יוספוביץ, במקום: בן-אברהם, בן-יוסף וכדומה.

האם שם כזה מוסיף כבוד ליהודי, עד כדי כך שאיננו יכול להפרד ממנו, ועוד רוצה להנחילו לדורות אחריו? - אנחנו עכשיו בארץ-ישראל והגיע הזמן לחוג את החזרת השם היהודי לעם היהודי בארצו החופשית.

-

2. ד"ר מרים רייטר-צדק - השאלה של הרב אליהו אבנרי מאד מביכה. יהודים ששרדו מהשואה וחזרו ארצה, רוצים לשנות את שמם, אך אמנם בעניין זה הם נבוכים, מפני שעל-ידי שינוי השם, הם מאבדים את הקשר עם בני-משפחתם שנקראו בשם כשמו. אך יש עוד תיקון לכך: על-יד השם הישן מצרפים את השם החדש על-ידי מקף ביניהם. ויש עוד דרך: על-יד השם החדש מצרפים בסוגריים את השם הישן, לדוגמא, השם של חברנו - הרב ד"ר צבי עזריה (הלפגאט). המטרה בכך היא כפולה: (1) להישאר בקשר עם בני-המשפחה הנמצאים אי-שם בגולה; (2) התקווה שאם מי שהוא מניצולי השואה יחפשו את קרוביהם וקרוביהם יחפשו אותם, לפי שמם.

אגב, גדולי-הדור, שאינם עוד בחייהם, זכרם שמור בתולדות האומה בשמותיהם הלועזיים, - והרי זה מובן מדוע.

הרב א. אבנרי שואל - האם שינוי השם לעברית לא משפיע על האדם בצורה שלילית, העלול לגרום לו חבלה נפשית? - קודם כל, האדם שבחר לו שם, בחר אותו מרצונו החופשי, הוא בחר לו כ"תחליף" למה שהוא סבל בעבר. לכן, מסיבה נפשית זה מוסיף לו ולא גורע ואיננו מרגיש אשמה בכך, אלא להפך, יש לו סיפוק והרגשה של גאווה עצמית. זה לטובתו על-ידי שהוא ניתק את עצמו מהעבר, שלא היה טוב - והוא שינה את שמו, דוקא כדי להינחק מעברו שהיה רווי סבל ויסורים, במיוחד בזמן השואה. השם העברי שבחר בו מוסיף לו הרגשת עוצמה וכוח, משמש לו פיצוי, נחמה וסיפוק והוא רואה בו התחדשות חיו מתוך שמחה וגם צפיה לעתיד טוב יותר. מתעורר בו רגש של השתייכות לאומה, שהיא מגינה עליו, כי הוא מרגיש שבתוך עמו הוא יושב ושמו קושר אותו אל עמו.

- - -

רשימת הארצאות בשנת תש"ן

1. המפלגות והדמוקרטיה במדינת ישראל. אלכסנדר מנור (סופר)
2. כרם בגבנה - תהליך עיבוד האבל הלאומי
(Elaboration of Mourning)
3. בגישה פסיכולוגית ד"ר אניב בן-דור
סימפוזיון: היהודים והמהפכה הצרפתית,
במלאת לה 200 שנה. אלכסנדר מנור (סופר)
ד"ר אברהם סוקניק
ד"ר אריה בן-יוסף
4. האנטישמיות בעולם, במיוחד בצרפת והשפעתה
על היהודים ד"ר אריה בן-יוסף
5. חשיבותה הפסיכולוגית והלאומית של הזהות
היהודית. ד"ר מרים רייטר-צדק
6. שואה באספקטים של "ריב היסטוריונים"
בגרמניה. הרב ד"ר צבי עזריה
7. הסאטירה, ההומור והליצנות בתפיסה היהודית.
8. תגובות היהודים לאנטישמיות המחפשטת בעולם
בימינו ד"ר אברהם סוקניק
פרופ' שמעון הרמן
9. משמעותה הפסיכולוגית והלאומית של הלשון
העברית, במלאת מאה שנה ל"ייסוד ועד הלשון". ד"ר מרים רייטר-צדק
10. אלף שנות יהדות פולין - מהו הלך הלאומי
והפסיכולוגי. פרופ' אהרון קירשנבאום
11. (1) שמות פרטיים ושמות משפחה של היהודים יוסף בן-ברית (מחנך)
(2) הערך של השם מבחינה אישית, חברתית,
לאומית ופסיכולוגית. ד"ר מרים רייטר-צדק
12. האנטישמיות באור הפסיכולוגיה היונגיאנית.
13. לזכרו של ד"ר דב סגל - מיבחר הרצאותיו
ב"מכון לחקר עמנו" ד"ר גוסטב דרייפוס
מערכת "חקר עמנו"

קורא נכבד
אנו מתכבדים להגיש הרצאותיהם של יוסף בן-ברית
ושל די"ר מרים רייטר-צדק בנושא משותף על השם העברי .
כל ההרצאות מודפסות בחוברות ומכונסות בחיק מיוחד
בסוף שנת תש"ן.

בברכה
המערכת

Lodge of B'nai B'rith
STUDY OF OUR PEOPLE

(Institute for the Study of the Psychology
of the Jewish People in Israel and Abroad)

In the name of

Prof. ARIEH TARTAKOVER

Founded in Tel-Aviv, in 1977

8, Maaleh Hazofim, Ramat-Gan.

Israel - 52483

Tel. 722752